

Asia: VN/8546/2019

Luonnos valtioneuvoston asetukseksi sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämishankkeiden valtionavustuksista vuosina 2020 - 2023

1. Valtionavustuksen myöntämisen edellytykset ja avustuksen hakeminen

1a) Ovatko luonnoksen mukaiset avustuksen myöntämisen edellytykset selkeät ja perustellut (asetusluonnoksen 1-3 §)?

Painopisteen korjaaminen terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen korjaavien ja usein kallimpien palveluiden sijasta on kannatettavaa. Suomessa on tällä hetkellä noin 200 000 muistisairasta, joista valtaosa on ikääntyneitä ja noin 7000 työikäisiä. Joka vuosi noin 14500 ihmistä sairastuu johonkin muistisairauteen. Muistisairaudet ovat ikääntyneiden ympärivuorokautisen hoivan tarpeen merkittävin syy, n.85%:lla tehostetun palveluasumisen asiakkaista on muistisairaus. Myös omaishoidossa muistisairaat ovat suurin ryhmä. On selvää, että terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen muistisairauksia ennaltaehkäisemällä tai jo sairastuneiden terveyteen vaikuttamalla lisään sekä inhimillistä hyvinvointia että hillitään kustannusten nousua.

Muistisairauksiin ei ole vielä olemassa parantavaa hoitoa mutta sen monia oireita voidaan lievittää lääkityksellä ja kuntoutuksella ja näin tukea toimintakyvyn säilymistä. Lisäksi FINGER-tutkimus on osoittanut, että elintapaohjauksella voidaan vaikuttaa suotuisasti muistisairauksien riskitekijöihin ja näin pienentää sairastumisen riskiä tai siirtää sairauden puhkeamista eteenpäin. Maailman terveysjärjestö WHO julkaisi toukokuussa 2019 ensimmäiset, laajaan tutkimusaineistoon perustuvat suositukset muistisairauksien ennaltaehkäisystä.

Nyt lausuttavana olevan asetuksen tavoite sote-kustannusten nousun hillitsemisestä voi onnistua vain, jos onnistutaan tekemään merkittäviä muutoksia hyvinvoinnin- ja terveyden edistämisen vahvistamiseksi. Tämä muutostarve koskee erityisesti nyt lausuttavana olevaa asetusta, koska tulevaisuuden sote-keskus on keskeinen toimija lähes kaikissa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen yhdyspinnoissa ja itse toiminnassa ja laaja-alaisesti hoitoketjujen tiedolla johtamisessa.

Tästä näkökulmasta asetuksen pykälä 1-3 sekä 6 on vielä muutettava tavalla, joka yksiselitteisesti mahdollistaa asetusluonnoksen 3 §:n 3. mom. 2-kohdassa mainitun tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelman osatavoitteen nro 2 toteutumisen. Tuo tavoite kuuluu luonnoksessa nyt seuraavasti: ”toiminnan painotuksen siirtäminen korjaamista palveluista ehkäisevään ja ennakoivaan työhön”

Esitettävät muutokset mahdollistavat sen, että tulevissa hankkeissa voidaan tosiasiallisesti toteuttaa vaade suunnitelmasta asukkaiden, asiakkaiden ja järjestöjen osallistumisesta hankkeeseen.

Seuraavien muutosesitysten takana on havainto, että asetusluonnos ja sen esittelymuistio tunnistavat terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen sekä järjestöjen tekemän työn liittyvän avustettaviin hankkeisiin ja asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen. Kuitenkin ne samalla ristisriitaisesti rajaavat keskeisissä asetuksin kohdissa avustettavat kohteet ja kustannukset vain varsinaisiin, usein lähinnä korjaaviin, palveluihin kohdistuviksi. Näin moni vaikuttavaksi todettu järjestölähtöinen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen keino, kuten vertaistuki ja elämäntapaohjaus, jäisivät kokeiltavan ja avustettavan toiminnan ulkopuolelle, jos kohta niitä kuitenkin toisaalla ”edellytetään” käytettävän ja niistä raportoitavan.

Muutosesitykset:

Asetuksen 1 §:ään tarvitaan sen ensimmäiseen momenttiin selkeästi esiin se, että kyseessä on sekä sosiaali- ja terveydenhuollon että hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kehittämis- ja kokeiluhanke.

Pykälän 1. muutosesitys (1 § 1mom.):

1 § Avustettavat hankkeet

Sosiaali- ja terveysministeriö myöntää vuosina 2020–2023 valtionavustuksia sosiaali- ja terveydenhuollon ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kehittämis- ja kokeiluhankkeille sekä toiminnan käynnistämishankkeille...

Asetuksen toiseen pykään tulisi kirjata selkeämmin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen edellytys

Pykälän 2. muutosesitys (2 § kohta 2.):

2 § Valtionavustuksen myöntämisen yleiset edellytykset

Valtionavustuksen myöntämisen edellytyksenä on, että:

- 1) hanke on tarpeellinen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiseksi ja se tukee palveluiden kehittämistä ja tehostamista, hyvien käytäntöjen levittämistä sekä toimintatapojen uudistamista;
- 2) hanke on tarpeellinen hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi tukee hyvien käytänteiden levittämistä ja toimintatapojen uudistamista sekä tuloksellisuutta;
- 3) 2) hankkeella on kiinteä yhteys julkiseen sosiaali- ja terveydenhuoltoon;
- 4) 3) hankkeessa otetaan huomioon valtakunnalliset sosiaali- ja terveydenhuollon rakenneuudistusta koskevat linjaukset;

- 5)4) hankkeessa on otettu huomioon tarvittava poikkihallinnollinen yhteistyö; ja
- 6) 5) hankkeen voidaan arvioida olevan tuloksellinen ja laaja-alaisesti hyödynnettävä.

Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskuksen -ohjelmatavoitteisiin on tarpeen sisällyttää vahvemmin hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen.

Pykälän 3. muutosesitys (3 §:n 3. mom. kohta 2.)

3 § Maakunnan hankekokonaisuuden avustuksen myöntämisen edellytykset

Valtionavustusta voidaan myöntää vain yhdelle 1 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaiselle maakunnan hankekokonaisuudelle kussakin maakunnassa. Maakuntaperusteisesta aluejaosta voidaan poiketa, jos sille on erityinen sosiaali- ja terveystalouden palvelujen järjestämiseen ja kehittämiseen liittyvä perusteltu syy.

Maakunnan hankekokonaisuudelle suunnattavan avustuksen myöntämisen edellytyksenä on 2 §:ssä säädetyn lisäksi, että:

- 1) hankkeeseen osallistuvien kuntien ja kuntayhtymien yhteenlaskettu asukasluku on vähintään 80 prosenttia maakunnan tai 1 momentissa tarkoitetun erityisen syyn perusteella määritellyn muun alueen asukasluvusta;
- 2) hanke edistää kaikkia 3 momentissa lueteltuja Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelman osatavoitteita; ja
- 3) hankesuunnitelma on käsitelty valtakunnallisessa sote-uudistuksen johtoryhmässä.

Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelman osatavoitteet ovat:

- 1) palveluiden yhdenvertaisen saatavuuden, oikea-aikaisuuden ja jatkuvuuden parantaminen;
- 2) toiminnan painotuksen siirtäminen korjaavista palveluista ehkäisevään ja ennakkoivaan työhön ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen;
- 3) palveluiden laadun ja vaikuttavuuden parantaminen;
- 4) palveluiden monialaisuuden ja yhteentoimivuuden varmistaminen; ja
- 5) kustannusten nousun hillitseminen.

1b) Onko luonnoksessa esitetty avustuksen myöntämisen edellytyksiä ja hakemista koskeva sääntely muutoin toimivaa?

-

2. Valtionavustuksen enimmäismäärää koskeva sääntely

2a) Onko asetusluonnoksen 4 §:n mukainen avustuksen enimmäismääriä koskeva sääntely selkeää ja perusteltua?

-

2b) Onko 4§:n 2 momentin mukaiset maakuntien hankekokonaisuuksien enimmäismäärät määritelty onnistuneesti? Onko sääntely muutoin toimivaa?

-

3. Muut kommentit

3a) Onko asetusluonnoksen sääntelyssä muutoin kommentoitavaa?

-

3b) Mitä muita mahdollisia seikkoja asetuksen jatkovalmistelussa tulisi ottaa huomioon?

Asetusluonnoksen hyväksyttävien kustannusten pykälää tulee muuttaa siten, että painopisteen siirtäminen ennakoivaan ja ehkäisevään työhön tosiasiallisesti mahdollistuu ja voi toteutua ja jossa järjestöjen osallisuudella ja sen tuottamalla toiminnalla on merkittävä tehtävä ja rooli.

Pykälän 6. muutosesitys (6 §:n 2 mom. kohta 6.):

6 § Hyväksyttävät kustannukset

Valtionavustusta maksetaan toteutuneiden, hyväksyttävien kustannusten perusteella.

Valtionavustukseen oikeuttavia kustannuksia ovat hankkeen toteuttamisen kannalta tarpeelliset ja määrältään kohtuulliset:

- 1) hankkeen hallinnointikustannukset;
- 2) hankkeen henkilöstökustannukset;
- 3) matkakustannukset;
- 4) toimitilojen vuokrat;

- 5) välittömästi hankkeen toteuttamiseen liittyvät irtaimen omaisuuden hankintakulut;
- 6) ulkopuolisista lähteistä hankitun tutkimuksen, tietämyksen sekä konsultoinnin ja vastaavien asiantuntijapalveluiden ja järjestöjen kanssa tehtävän yhteistyön kustannukset; sekä
- 7) muut hankkeen toteuttamiseksi välttämättömät kustannukset.

Tässä käsiteltävänä olevan asetuksen suhde niin ikään lausuntokierroksella olevaan Valtiovarainministeriön asetusluonnokseen toiminnan tehostamisen, sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen uudistamisen valtionavustuksista tulisi olla kirjattuna molempien asetusten taustamuistioissa tai olla muulla tavoin selkeästi tiedotettuna. Kyseessä olevia avustuksia myönnettäisiin nykyisille palveluiden järjestämisvastuullisille toimijoille. Kyseessä on voimassa olevaan lainsäädäntöön perustuvasta vapaaehtoisesta alueellisesta yhteistyön ja yhteisen valmistelun tukemisesta. Tavoitteena on, että myös tämä valtionavustushaku käynnistyisi rinnakkain Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus –ohjelmaan liittyvien valtionavustusten kanssa.

Muistiliitto toteaa myös, että muistisairaiden tai vasta oireita kokevien kannalta sote-keskus ja toimivat peruspalvelut ovat keskeisiä. Tällä hetkellä on kuntia tai kuntayhtymiä, joissa palveluketjut toimivat, muistisairaus diagnosoidaan nopeasti ja asiakas ohjataan palvelupolulle. Tiedetään toisaalta, että osa muistisairauksista jää diagnosoimatta, diagnoosi on aluksi virheellinen (esim. masennus) tai se viivästyy merkittävästi. Kunnasta saattaa puuttua muistikoordinaattori tai geriatrin ja neurologin asiantuntemusta ei ole riittävästi saatavilla. Muistisairaiden palvelut eivät toteudu yhdenvertaisesti eri puolilla maata.

Muistiliitto pitää tärkeänä, että hallitus haluaa vahvistaa peruspalveluja ja resurssoi sote-keskusten kehittämistä. Muistisairauksiin liittyvä tiedon ja osaamisen lisääminen tukee varhaista diagnosointia. Käytännössä tarvitaan riittävät resurssit muistihoitajien vastaanottoihin, riittävät geriatrin/neurologin palvelut sekä diagnoosin jälkeen toimiva palveluohjaus sekä sairastuneille että omaisille. On tärkeää, että sote-keskusten kehittämisessä tunnistetaan järjestöjen osaaminen ja resurssit ja että niiden kytkemiselle palveluketjuihin ei ole esteitä. Järjestöt tuottavat hyvinvointia ja terveyttä edistäviä, järjestölähtöisen tuen muotoja kuten erilaisia muistia ja aivoterveyttä tukevia ryhmiä, vertaistukea ja arjen sujumisessa auttavia toimintamuotoja. Suomessa on jo valtakunnallisesti kattava, 17 maakunnassa toimiva järjestölähtöistä tukea muistisairaille ja heidän läheisilleen tarjoava verkosto, joka yhdistää ammatillista ja vertaistukea. Tämänäyttypiset eri asiakasryhmien hyvinvointia ja terveyttä tukevat rakenteet on välttämätöntä ottaa sote-keskusten kehittämishankkeisiin tiiviisti mukaan.

Katariina Somu
Toiminnanjohtaja
Muistiliitto ry